

El sistema – Σώζοντας ζωές (κείμενο και ντοκιμαντέρ)

EL SISTEMA - ΣΩΖΟΝΤΑΣ ΖΩΕΣ

Μια απόπειρα ν' αλλάξει ο κόσμος μέσω της μουσικής

[Ντοκιμαντέρ του Εξάντα](#)

Ένα απόγευμα του 1975 σ' ένα γκαράζ του Καράκας της Βενεζουέλας, ο 36χρονος τότε καθηγητής μουσικής και οικονομολόγος **José Antonio Abreu** ξεκίνησε μια σταυροφορία που φαινόταν απολύτως ουτοπική. Να σώσει όσα περισσότερα παιδιά μπορεί από τη φτώχεια, τους δρόμους και την εγκληματικότητα, μαθαίνοντάς τους, δωρεάν, κλασική μουσική και κάνοντάς τα μέλη μιας κλασικής συμφωνικής ορχήστρας.

"Τίποτα σαν την πρώτη πρόβα", αναπολεί ο μαέστρος Abreu, 74 ετών σήμερα. "Είναι η στιγμή που θυμάμαι με μεγαλύτερο πάθος. Τα υπόλοιπα ήταν μια μεγάλη καθημερινή συγκίνηση".

Σε εκείνη την πρώτη πρόβα ήρθαν μόλις 11 παιδιά. Όμως ο σπόρος είχε πέσει ήδη στο χώμα, γεννώντας αυτό που θα έμενε παγκοσμίως γνωστό ως EL SISTEMA (Το Σύστημα). Ένα όργανο Παιδείας, αλλά και ταυτόχρονα ένα όπλο κατά της φτώχειας. Ένα εργαλείο κοινωνικής αλλαγής. Μια απόπειρα να αλλάξει ο κόσμος μέσω της μουσικής!

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Σενάριο, Σκηνοθεσία, Επιτόπια Έρευνα: Γιώργος Αυγερόπουλος / Διεύθυνση Φωτογραφίας: Βασίλης Μουρίκης / Οργάνωση & Διεύθυνση Παραγωγής: Αναστασία Σκουμπρή / Συντονισμός Έρευνας: Γεωργία Ανάγνου / Έρευνα: Μανώλης Φυλακτίδης / Μοντάζ: Βασίλης Μάγκος, Άννα Πρόκου / Μια παραγωγή της Small Planet για τη NET © 2011 – 2012

"Φτώχεια δεν είναι μόνο η έλλειψη τροφής και στέγης. Φτώχεια είναι το να αισθάνεσαι Κανέναν, το να στερείσαι ταυτότητας. Η μουσική, το να είσαι πρωταγωνιστής σε μια ορχήστρα, το να παίζεις, να τραγουδάς, δημιουργεί στο παιδί μια αυτοεκτίμηση, μια υγιή και ωραία περηφάνια που το βγάζει από τη φτώχεια. Γιατί το παιδί με το που παίρνει το μουσικό του όργανο, παύει αμέσως να είναι φτωχό. Ένα παιδί με ένα βιολί δεν είναι φτωχό! Γιατί το βιολί το οδηγεί σε ένα δρόμο αυξανόμενου πνευματικού πλούτου."

Jose Antonio Abreu

Ιδρυτής του EL SISTEMA

Οι παραγκουπόλεις του Καράκας θεωρούνται και όχι άδικα ως ένα από τα πιο επικίνδυνα μέρη του κόσμου. Οι δείκτες εγκληματικότητας έχουν εκτοξευθεί, ξεπερνώντας κατά πολύ τα θύματα από τον πόλεμο των καρτέλ στο Μεξικό, ακόμα και τους θανάτους αμάχων στο Ιράκ. Στην Βενεζουέλα των 27 εκατομμυρίων κατοίκων δολοφονήθηκαν το 2012, 21.692 άνθρωποι, δηλαδή ένας άνθρωπος κάθε μισή ώρα, κάτι που αναγάγει το φαινόμενο ως το σημαντικότερο πρόβλημα που θα πρέπει να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση Τσάβες.

"Μουσική είναι η κίνηση του ήχου, για να φτάσει στην ψυχή και να της διδάξει την αρετή"

Πλάτωνας

Σε αυτό το δύσκολο και εχθρικό περιβάλλον, όπου πρόχειρα σπίτια από τούβλα και ελενίτ λαμπιρίζουν στο ήλιο, σε μια τεράστια έκταση όσο φτάνει το μάτι, περικυκλώνοντας το Καράκας από άκρη σε άκρη, ζουν περίπου 3,8 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή σχεδόν ο μισός πληθυσμός της πρωτεύουσας. Και παρόλο που η φτώχεια από το 1999 που ανέλαβε ο Τσάβες μειώθηκε σημαντικά, υπάρχουν ακόμα πολλοί που προσπαθούν να επιβιώσουν εδώ, με δύο δολάρια τη μέρα. Είναι λοιπόν

αναπάντεχο αν όχι αντιφατικό, να ακούς μέσα απ' τα δαιδαλώδη στενά να αντηχούν μελωδίες του Τσαϊκόφσκι, του Μάλερ και του Μπετόβεν, παιγμένες με πάθος από παιδιά δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου. Καθισμένα το ένα δίπλα στο άλλο σε πολυμελείς συμφωνικές ορχήστρες, εκφράζουν με νότες αυτό που οι λέξεις απέτυχαν να πουν.

"Όταν παίζω, ξεχνώ τα πάντα και βρίσκομαι σε άλλο κόσμο", λέει η 13χρονη Κίσμπερ που σπουδάζει βιολί και ζει στην Πετάρε, μια από τις μεγαλύτερες παραγκουπόλεις της Λατινικής Αμερικής, με πληθυσμό 1,5 εκατομμύριο κατοίκους. Οι γονείς της τρέμουν κάθε φορά που βγαίνει από το σπίτι. Οι πυροβολισμοί είναι συχνοί και στη γωνία του σπιτιού τους σκοτώθηκε ένας άνθρωπος. "Ξεκαθάρισμα λογαριασμών", είπαν οι αστυνομικοί. "Τα ξεχνώ όλα αυτά. Το μόνο που με νοιάζει είναι να γίνω μια πολύ καλή βιολίστρια και να καταφέρω να κάνω τ' άλλα παιδιά να καταλάβουν ότι ναι, είναι εφικτό! Όχι δηλαδή ότι, επειδή είμαι από μια φτωχογειτονιά, θα πρέπει να' μια για πάντα φτωχή! Εγώ ξέρω ότι με τη μουσική και το βιολί μου θα προχωρήσω μπροστά".

Του Άνχελ, του έκλεψαν την τρομπέτα, καθώς επέστρεφε σπίτι του στην Πετάρε. 16 χρόνων, προσπάθησε να αντισταθεί σε δύο οπλισμένους κακοποιούς που θα μπορούσαν να τον είχαν σκοτώσει. "Με άρχισαν στις μπουιές και μου πήραν το όργανο. Πηγαίνουν και τα πουλάνε για λίγα μπολίβαρες. Φοβάμαι πως θα μου το ξανακάνουν, αλλά εγώ πρέπει να συγκεντρωθώ στη μελέτη μου και την ορχήστρα". Ο Άνχελ τα απογεύματα βγαίνει και παίζει στη γειτονιά κομμάτια του Τσαικόφσκι. "Όλοι εδώ τον εκτιμούν και τον προσέχουν πολύ", λέει η μάνα του η Άνχελα, μετανάστης από την Κολομβία που ήρθε στην Βενεζουέλα για μια καλύτερη ζωή. "Λένε πως βγάζει ασπροπρόσωπη τη γειτονιά. Και μακάρι να τα καταφέρει, να φύγει από δω, γιατί ζούμε άσχημα".

Λίγο πιο μακριά στο ίδιο "μπάριο" ζει η Μαγιέλα, 16 ετών, που παίζει βιολοντσέλο. "Πηγαίνουμε με μια βιόλα, ένα βιολοντσέλο και ένα βιολί στα σχολεία της γειτονιάς και κάνουμε ένα μικρό κονσέρτο. Και προσελκύουμε περισσότερα παιδιά στο El Sistema, που θα μπορούσαν να είναι στους δρόμους και να κάνουν διάφορα. Και αυτό είναι καλό για την κοινωνία μας".

Η μητέρα της κάθεται και την ακούει, όταν παίζει. Δακρύζει. "Μας δόθηκε κάτι στο οποίο φαινόταν πως δεν είχαμε δικαίωμα!", λέει.

Οι ιστορίες παιδιών που σώθηκαν χάρις στην μουσική είναι αμέτρητες. Ο Λενάρ Ακόστα στα 12 του χρόνια είχε ήδη εγκαταλείψει το σπίτι του. Έκλεβε και έπαιρνε ναρκωτικά, μέχρι τη στιγμή που συνελήφθη και οδηγήθηκε στο αναμορφωτήριο. "Εκεί ήρθαν κάποιοι του *El Sistema* και μου πρότειναν να παίξω μουσική. Εγώ νόμιζα πως με κορόιδευαν", θυμάται ο Λενάρ. "Ήθελα να παίξω τρομπέτα, αλλά δεν υπήρχε τρομπέτα. Το μόνο που είχε απομείνει ήταν ένα κλαρινέτο. Και το πήρα". Σήμερα, στα 36 του, ο Λενάρ είναι κλαρινετίστας με διεθνή καριέρα, έχει σπουδάσει οργανοποιία πνευστών με υποτροφία στη Γερμανία και είναι διευθυντής του μουσικού σχολείου *Los Choros* του *El Sistema*, το οποίο λειτουργεί στον ίδιο χώρο, εκεί όπου βρισκόταν κάποτε το αναμορφωτήριο στο οποίο ήταν κρατούμενος.

"Το Σύστημα δεν θέλει να φτιάξει μουσικούς, όπως πολλοί νομίζουν, αλλά να σώσει παιδιά και να φτιάξει νέους πολίτες για τη χώρα, καλύτερους πολίτες για τη χώρα", επισημαίνει ο Εδουάρδο Μέντεζ, διευθυντής του Ελ Σιστέμα. "Το Σύστημα ψάχνει να μετατρέψει τον άνθρωπο, να του δώσει αξίες, εργαλεία, να κρατήσει τα παιδιά και τους νέους μακριά από τους δρόμους, να τους απασχολήσει, γεμίζοντάς τους με γνώση. Και φυσικά αυτό μεταφράζεται σε όφελος για τους γύρω του, για τις κοινότητες. Γιατί, με το που θα μετατρέψεις ένα παιδί, αυτό το μήνυμα επίσης φτάνει και στην οικογένεια. Και η οικογένεια ενσωματώνεται στο πρόγραμμα, έρχονται στις συναυλίες. Καλούν τους γείτονες, καλούν τον ξάδελφο, τον θείο, είναι περήφανοι που βλέπουν το παιδί τους να παίζει".

"Η μουσική, επειδή είναι αόρατη, έχει τη δυνατότητα να εισχωρεί στην ψυχή", λέει ο μαέστρος *Abreu*, θυμίζοντάς μου τη ρήση του Πλάτωνα. "Αλλά όχι μόνο στην ψυχή του ατόμου, αλλά και στη συλλογική ψυχή", προσθέτει.

Θυμάται πόσο δύσκολο ήταν να μετατρέψεις την κλασική μουσική σε κάτι δημοφιλές για μαζική κατανάλωση. "Σήμερα, οι συναυλίες στη Βενεζουέλα είναι παντού γεμάτες, και όσο πιο ταπεινή η γειτονιά, τόσο μεγαλύτερος ο σεβασμός όσων παραβρίσκονται στη συναυλία. Πάντα έλεγα και εξακολουθώ να το λέω ότι η κουλτούρα για τους φτωχούς δεν μπορεί να είναι μια φτωχή κουλτούρα. Γι' αυτό τα παιδιά και οι νέοι στο Σύστημά μας, αξίζουν τα καλύτερα μουσικά όργανα, τους καλύτερους δασκάλους και τις καλύτερες υποδομές. [...]".

Σχεδόν τέσσερις δεκαετίες μετά την ίδρυσή του το 1975, το Σύστημα του Χοσέ Αντόνιο Αμπρέου έχει εξαπλωθεί σε όλη την Βενεζουέλα, ακόμη και στις απομονωμένες τροπικές περιοχές. Όλες οι κυβερνήσεις που πέρασαν από τη χώρα

στήριξαν το πρόγραμμα, κατανοώντας την κοινωνική συνεισφορά του. Επί Τσάβες, η υποστήριξη απογειώθηκε, φτάνοντας τα 65 εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο.

Η παιδεία είναι το ισχυρότερο όπλο με τον οποίο μπορείς ν' αλλάξεις τον κόσμο"

Νέλσον Μαντέλα

Τα 11 παιδιά που εμφανίστηκαν στην πρώτη πρόβα έχουν γίνει 370.000 και προέρχονται κυρίως από τα φτωχά στρώματα του λαού. Φοιτούν σε 285 μουσικά σχολεία, τα οποία ονομάζονται "Πυρήνες". Στους Πυρήνες λειτουργούν 285 παιδικές και νεανικές συμφωνικές ορχήστρες, ενώ έχουν σχηματιστεί επίσης και 30 επαγγελματικές. Έχουν δημιουργηθεί 5.620 θέσεις εργασίας.

Τα παιδιά εγγράφονται στους πυρήνες και δηλώνουν τι όργανο θα ήθελαν να παίξουν. Το όργανο τους δίδεται δωρεάν. Οι γονείς έχουν την υποχρέωση να πληρώνουν μόλις €5 το χρόνο ως συμμετοχή. Και εδώ αρχίζουν οι διαφορές με το κλασικό σύστημα μουσικής εκπαίδευσης που έχουμε συνηθίσει. Ο μαθητής δεν διδάσκεται μόνος του. Βρίσκεται ενταγμένος μέσα σε μια μεγάλη συμφωνική ορχήστρα. Μαθαίνει παίζοντας. "Αυτό επιτρέπει", όπως εξηγεί ο διευθυντής του Συστήματος, κ. Μέντεζ "να δημιουργηθεί, πρώτον ένα αίσθημα ευθύνης, ότι αν δεν παίξω καλά, θα πάρω στον λαιμό μου και όλους τους άλλους. Και δεύτερον, ένας υγιής ανταγωνισμός, ότι αφού ο διπλανός μου μπορεί να το κάνει, μπορώ να το κάνω και 'γω. Με την παραδοσιακή μέθοδο, για να φτάσεις να παίξεις ένα έργο του Μάλερ με μια ορχήστρα, πρέπει να μελετήσεις πάρα πολλά χρόνια, πριν να έχεις την ευκαιρία να καθίσεις να παίξεις. Εδώ όχι. Εδώ 3 - 4 ετών παίζεις την πρώτη του Μπετόβεν, την τέταρτη και την πέμπτη του Τσαικόφσκι, οποιοδήποτε έργο υψηλού επιπέδου και σπουδαιότητας, στα επτά, οκτώ ή δέκα σου χρόνια το κάνεις".

Το El Sistema έχει αναδείξει μουσικούς παγκόσμιας κλάσης, ενώ μαέστροι διεθνούς κύρους από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ ταξιδεύουν στην Βενεζουέλα, για να διευθύνουν 17χρονα και 18χρονα ταλέντα. Η Συμφωνική Ορχήστρα Σιμόν Μπολίβαρ, η ναυαρχίδα του El Sistema, θεωρείται μια από τις 10 καλύτερες συμφωνικές στον κόσμο, κατατάσσοντας τη χώρα ανάμεσα στις μεγάλες μουσικές δυνάμεις του πλανήτη. Έχει εξαχθεί σχεδόν σε όλη τη Λατινική Αμερική, την Αυστραλία, την Ευρώπη (Γερμανία, Ιταλία, Μεγ. Βρετανία (Σκοτία), Σουηδία, Νορβηγία, Τουρκία,

Φιλανδία, Δανία) και την Ασία (Νότια Κορέα, Ιαπωνία, Κίνα). Αλλά το σημαντικότερο είναι πως έχει σώσει δεκάδες παιδιά από τη μιζέρια.

Ρωτώ τον μαέτρο Abreu αν πιστεύει πως έχει πετύχει τους αρχικούς του στόχους. "Όχι", μου απαντά. "Είμαστε στον δρόμο, για να τους πετύχουμε. Μας λείπει ακόμη πολύς δρόμος ... Για μένα, μόλις αρχίζουμε..."

[ΕΞΑΝΤΑΣ, ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ](#)

Ασκήσεις

1. Τι απέδειξε το πείραμα του El Sistema για τη σημασία της μουσικής παιδείας και τον ρόλο της μουσικής;
2. Ποιος ήταν ο στόχος του δημιουργού του El Sistema ;
3. Γιατί ο δημιουργός του El Sistema επέλεξε την κλασική μουσική για την εκπαίδευση των παιδιών των παραγκουπόλεων;
4. Τι αποκομίζουν τα παιδιά που συμμετέχουν στο El Sistema, σύμφωνα με τις μαρτυρίες τους;
5. Ποιο ρόλο έχουν οι προσωπικές μαρτυρίες που ο συντάκτης εντάσσει σ' αυτό το άρθρο παρουσίασης του ντοκιμαντέρ για το El Sistema ;
6. *Η μουσική, επειδή είναι αόρατη, έχει τη δυνατότητα να εισχωρεί στην ψυχή,* λέει ο μαέστρος Abreu, θυμίζοντάς μου τη ρήση του Πλάτωνα. *Αλλά όχι μόνο στην ψυχή του ατόμου, αλλά και στη συλλογική ψυχή,* προσθέτει.. Να σχολιάσετε τη διαπίστωση του Abreu.
7. Για ποιους λόγους το El Sistema κατάφερε να έχει τόσο μεγάλη απήχηση σ' ολόκληρη τη Βενεζουέλα κι όχι μόνο;
8. Ποιο είναι το σημαντικότερο επίτευγμα του Jose Antonio Abreu και του El Sistema, κατά τη γνώμη σας; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας με τα ανάλογα επιχειρήματα.
9. Ποιος τρόπος πειθούς χρησιμοποιείται στην παράγραφο *Οι παραγκουπόλεις του Καρακάς..... Τσάβες*. Βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Γ' λυκείου σ. 11](#).

10. Τι σημαίνουν οι εκφράσεις: *βγάζει ασπροπρόσωπη τη γειτονιά, θα πάρω στο λαιμό μου και όλους τους άλλους, δαιδαλώδη στενά, ξεκαθάρισμα λογαριασμών*. Προσπαθήστε να τις αντικαταστήσετε με άλλες συνώνυμες.
11. Το El Sistema είναι: όργανο παιδείας, όπλο κατά της φτώχειας, εργαλείο κοινωνικής αλλαγής, απόπειρα να αλλάξει ο κόσμος μέσω της μουσικής. Αφού διαβάσετε το κείμενο, να επιλέξετε ένα από τα παραπάνω και να το αναπτύξετε σε μια παράγραφο 100-120 λέξεων με αιτιολόγηση, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Γ΄ λυκείου σ. 283](#).
12. Να υποθέσετε πως είστε ένα από τα παιδιά μιας φτωχογειτονιάς του Καράκας. Να γράψετε στο προσωπικό σας ημερολόγιο τις εντυπώσεις, τα συναισθήματα και τις σκέψεις σας από τη συμμετοχή σας σε μια συμφωνική ορχήστρα του El Sistema.
13. Το κείμενο που διαβάσατε σας προβληματίζει για τη σημασία της μουσικής στη διαπαιδαγώγηση των νέων. Αποφασίζετε να απευθυνθείτε με επιστολή σας στις αρμόδιες αρχές, ώστε να αποκτήσει το σχολείο σας καθηγητή μουσικής. Προσπαθήστε με κατάλληλα επιχειρήματα να πείσετε για τη σημασία του αιτήματός σας, τονίζοντας τον ρόλο της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων.
14. Ο ιδρυτής του El Sistema ξεκίνησε να αλλάξει τον κόσμο με τη μουσική. Με αφορμή την παρουσίαση του ντοκιμαντέρ, να συντάξετε ένα άρθρο στο οποίο να αναπτύξετε τις απόψεις σας με τα ανάλογα επιχειρήματα για το πώς μπορεί το σχολείο, αξιοποιώντας την τέχνη, να φτιάξει πολίτες ικανούς να αλλάξουν τον κόσμο.
15. Το παράδειγμα του El Systema της Βενεζουέλας βρήκε μιμητές και στην Ελλάδα. Περιηγηθείτε στο διαδίκτυο αναζητώντας πληροφορίες για τη δράση του El Systema Greece και παρουσιάστε στους συμμαθητές σας με ένα πολυτροπικό κείμενο.